Accountantsverslag 2017

Controlebevindingen voor gemeente Venlo

CONCEPT

24 mei 2018

CONCEPT

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Flight Forum 840, 5657 DV Eindhoven, Postbus 6365, 5600 HJ Eindhoven
T: 088 792 00 40, F: 088 792 94 13, www.pwc.nl

'PwC' is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Gemeente Venlo
T.a.v. de raad en het college van burgemeester en wethouders
Postbus 3434
5902 RK Venlo

24 mei 2018

Referentie: [e-Geleide]

Accountantsverslag inzake onze controle van de jaarrekening 2017

Geachte leden van de raad en het college van burgemeester en wethouders,

Hierbij bieden wij u ons accountantsverslag aan dat is opgesteld in het kader van de opdracht om de jaarrekening 2017 (de 'jaarrekening') van gemeente Venlo te controleren. Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 6 november 2017. Dit accountantsverslag gaat in op de belangrijkste bevindingen uit de controle van de jaarrekening van gemeente Venlo. Deze bevindingen zijn besproken met de portefeuillehouder financiën en een afvaardiging van de ambtelijke organisatie van gemeente Venlo.

Ons accountantsverslag begint met de kernboodschappen. Daarnaast besteden wij aandacht aan de uitkomsten van de controle en zijn voor drie belangrijke thema's (sociaal domein, ruimtelijk domein en de bedrijfsvoering) dashboards opgenomen.

Wij willen de inhoud van dit verslag graag tijdens de auditcommissie op 7 juni 2018. Mocht u in de tussentijd nog vragen hebben, aarzelt u dan niet om contact met ons op te nemen.

Wij maken graag van deze gelegenheid gebruik om u en uw medewerkers te bedanken voor de medewerking die wij ervaren hebben tijdens onze controle.

Hoogachtend,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. T.A.G. van Boxtel RA
director

Concept

Inhoudsopgave

1. Onze kernboodschappen
2. Een goedkeurend oordeel bij uw jaarrekening
3. Uitkomsten van het sociaal domein in één oogopslag

3.1. Uit de controle decentralisaties blijken de volgende bevindingen
3.2. €5,7 miljoen aanvullend nadeel sociaal domein ten opzichte van FinRap
3.3. Doorontwikkeling processen sociaal domein onvoldoende, verbetering moet daadkrachtiger en sneller
3.4. Ook in 2017 onzekerheden bij de prestatielevering ZIN van €3,3 miljoen
3.5. Prestatielevering PGB niet vastgesteld; onzekerheid in de controle van €6,1 miljoen

4. Conclusies ruimtelijk domein op één pagina

4.1. Uw grondexploitaties nader toegelicht
4.1.1. Uw grondexploitaties hebben in 2017 een nadelige ontwikkeling doorgemaakt
4.1.2. Commissie BBV heeft aangepaste standpunt inzake winstneming grondexploitaties gepubliceerd wat beperkt impact heeft op uw resultaat 2017
4.1.3. Marktwaardetoets van voormalige “NIEGG’s” moet nog plaatsvinden
4.1.4. De verslagleggingseisen rondom materiële vaste activa zijn aangepast
4.2. De parameters voor de grondexploitaties zijn voorzichtig realistisch ingeschat

5. Uw financiële positie is zorgelijk

5.1. De financiële positie van uw gemeente staat onder druk

6. Analyse uitkomsten jaarrekening controle

6.1. De informatiewaarde van uw jaarstukken is in lijn met vorig jaar
6.2. Uw jaarrekening is conform het Besluit Begroting en Verantwoording opgesteld
6.3. Er zijn evenwichtige schattingen gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening
6.4. Toelichting van specifieke dossiers in de controle 2017
6.4.1. Volledigheid parkeeropbrengsten
6.4.2. Reclassificatie aflossingsdeel langlopende schulden verwerkt in de jaarrekening
6.4.3. Vervlechting Greenport verwerkt in de jaarrekening 2017
6.4.4. Bevindingen geconstateerd bij het voldoen aan EU-aanbestedingsregels

7. Update van eerdere communicatie

7.1. Uw organisatie en omgeving als uitgangspunt
7.2. De belangrijkste onderwerpen van uw interne beheersing
7.3. Er zijn geen aanwijzingen voor fraude

Concept

1. Onze kernboodschappen

Uw jaarrekening geeft een getrouw beeld

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2017 van Venlo afgerond en hebben het voornemen een goedkeurende verklaring voor de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid bij de jaarrekening af te geven. Uit de controle van de SISA-bijlage en bijlage taakvelden komen geen bijzonderheden naar voren. Wij hebben ook vastgesteld dat de WNT is nageleefd. De opgenomen toelichtingen in uw jaarrekening 2017 voldoen aan de in deze wet gestelde eisen.

De geconstateerde fouten en onzekerheden zijn opgenomen in hoofdstuk 2.

Financiële positie onder druk; resultaat en ten opzichte van de FinRap €5 miljoen meer nadelig

Van het negatief resultaat 2017 van €23,2 (begroot € 17,8 miljoen) is exclusief sociaal domein € 1,1 miljoen als structureel aangemerkt. Van het nadelig resultaat sociaal domein dient de gemeente Venlo het structurele effect nog te analyseren.

Ten opzichte van de laatste prognose uit de FinRap is het resultaat €5,4 miljoen meer nadelig. Het structurele effect hiervan is nog niet in de begroting 2018 en latere jaren verwerkt. De begroting 2018 sluit zonder dit effect met een nadelig resultaat van € 10,3miljoen derhalve kan verwacht worden dat dit hoger zal zijn In de jaren daarna is de begroting nagenoeg sluitend tot licht positief. Hierbij merken wij op dat om de begroting sluitend te krijgen het bedrag aan bezuinigingsdoelstellingen en budgettaire opgaven van rond de €0,5 concerntaakstellingen en € 10 miljoen Sociaal Domein jaarlijks wel gerealiseerd zal moeten worden naast het structurele effect van het resultaat 2017. In het coalitieakkoord 2018 – 2021 is het op orde krijgen van de financiën als een van de speerpunten benoemd.

Als gevolg van de negatieve resultaten in met name 2016 en 2017 is de solvabiliteit gedaald naar 9%. Dit is erg laag en het weerstandsvermogen van Venlo is daarmee onvoldoende. De langlopende leningen zijn afgenomen, echter ten opzichte van het balanstotaal zijn de leningen gestegen en de leencapaciteit van de gemeente is verder afgenomen. Komende jaren zullen middelen moeten worden “vrij” gemaakt in de begroting op het vermogen weer op een acceptabel niveau te brengen.

Het sociaal domein kent ook in 2017 onzekerheden

Uit de controle sociaal domein 2017 komt een aantal onzekerheden naar voren. Deze hebben voornamelijk betrekking op het niet kunnen vaststellen van de prestatielevering van geleverde zorg voor ZIN en PGB. Het gaat hierbij om een onzekerheid €9,6 miljoen (2016 €11,4 miljoen). De onzekerheden zijn toegelicht in hoofdstuk 3. Dit past binnen de materialiteitsgrenzen die wij hanteren binnen gemeente Venlo

Op basis van herprogrammering stedelijk centrum is €4,3 miljoen toegevoegd aan de voorziening Grondbedrijf

De voorziening voor nadelig exploitatieresultaat Grondbedrijf is met € 4,3 miljoen toegenomen met als belangrijkste oorzaak de herprogrammering stedelijk centrum (€ 4 miljoen). Met de herprogrammering stedelijk centrum sluiten de plannen met betrekking tot de woningbouw aan op de Regionale Structuurvisie Wonen Noord-Limburg van de provincie Limburg. Er zijn geen winsten te verantwoorden in de grondexploitaties.

Bedrijfsvoering is in ontwikkeling

Venlo werkt aan een nieuwe basis voor de inrichting van de organisatie. Hierin zijn stappen gezet en zijn adviezen ingewonnen over de doorontwikkeling van de P&C-cyclus ook is een interim-directeur bedrijfsvoering aangesteld om de adviezen te implementeren.

Overall stellen wij vast dat er geen sprake is van significante tekortkomingen in de interne beheersing. De mate van interne beheersing voldoet daarmee aan hetgeen minimaal noodzakelijk is voor onze controle. Gelijktijdig stellen wij vast dat er sprake is van een hoge mate aan ‘informele’ of niet-zichtbare controles waardoor wij niet in staat zijn om op deze controles te steunen. Dit betekent dat we onze controle in een hoge mate gegevensgericht hebben moeten uitvoeren. De belangrijkste elementen om de interne beheersing verder vorm te geven zijn:

Concept

- In 2017 is met name gewerkt aan het noodzakelijk ad hoc oplossen van bevindingen. Het is hierbij belangrijk om beheersmaatregelen te borgen in de primaire processen, zodat achteraf vastgesteld kan worden dat de interne beheersing goed werkt.
- De knelpunten rondom het sociaal domein zijn onderzocht en vastgesteld is dat deze voor alle elementen van de organisatie op zowel de “softe” als de “harde” kant betrekking hebben. Het is voor 2018 van belang dat deze knelpunten en inventarisatie “vertaald” worden gemaakt naar nieuwe werkwijzen en procedures.

Vervlechting Greenport verwerkt in de jaarrekening 2017

De vervlechting van Greenport is in de jaarrekening 2017 verwerkt en heeft geleid tot een boekwaarde van €18,8 miljoen. Op basis van de concept jaarrekening 2017 van Greenport Campus B.V. en Greenport Campus C.V. is de waardering verlaagd en is €400.000 toegevoegd aan de voorziening.

Concept

2. Een goedkeurend oordeel bij uw jaarrekening

Een goedkeurende controleverklaring op de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid

De door ons geconstateerde ongecorrigeerde bevindingen blijven binnen de door u gestelde goedkeuringstoleranties. De controle is nog niet afgerond, wij verwachten de volgende oordelen bij de verklaring te verstrekken: Derhalve geeft onze controleverklaring de volgende oordelen:

Getrouwheid	Goedkeurend
Rechtmatigheid	Goedkeurend

Onderstaand hebben wij een samenvatting van de door ons geconstateerde bevindingen opgenomen:

Rechtmatigheid & getrouwheid (x€1.000)			
Bevinding	Toelichting	Fout	Onzeker
Niet voldoen aan EU aanbestedingsregels	§6.4.4	932	
Prestatielevering ZIN	§3.4		2.194
Afgrenzing ZIN	§3.4	250	
Prestatielevering PGB's	§3.5		6.180
Totaal		**€1.182**	**€8.374**
Goedkeuringstolerantie		*€4.253*	*€12.759*

Tabel 1 Fouten en onzekerheden

Daarnaast is er een rechtmatigheidsfout zonder financieel gevolg geconstateerd met betrekking tot het schatkistbankieren omdat de normbedragen voor Venlo zijn aangepast en hierdoor niet tijdig is afgedragen in de loop van 2017. Eind 2017 is dit hersteld.

Ons oordeel bij uw verantwoordingsbijlagen bij de jaarrekening

Bijlage Single information, Single audit (SiSa)

Aantal specifieke uitkeringen dat u verantwoord	10
Door ons geconstateerde bevindingen	Bevindingen zijn opgevolgd

Bijlage Taakvelden

Aantal en omvang bevindingen bijlage taakvelden	Geen bevindingen
Toegelicht op welke wijze de taakvelden over de programma's verdeeld zijn	Ja

Bijlage Wet Normering Topinkomens (WNT)

	U heeft **3** topfunctionarissen verantwoord in de jaarrekening 2017
	Er zijn 3 functionarissen opgenomen omdat sprake is geweest van wijziging van secretaris.
	U heeft in 2017 **0** ontslagvergoedingen boven de WNT-grens uitgekeerd

Concept

3. Uitkomsten van het sociaal domein in één oogopslag

Uitkomsten controle sociaal domein

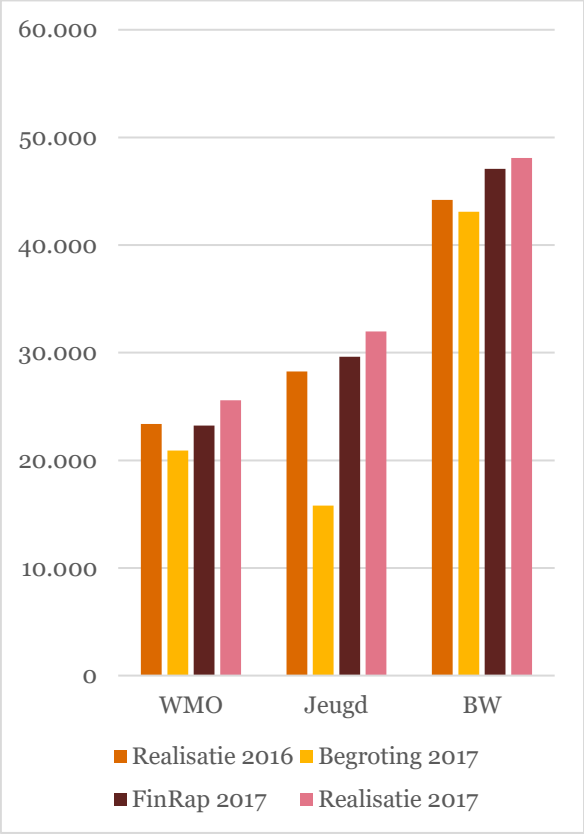
Het sociaal domein is een materiële post in de jaarrekening van de gemeente. De onzekerheden in de controle komen met name naar voren op de volgende onderdelen:

	2017 (x €1.000)		**2016** (x €1.000)	
	Fout	Onzeker	Fout	Onzeker
ZIN	200	2.194	494	3.601
PGB		6.180		7.807
Totaal	200	8.374	494	11.408

Financiële resultaten 2017

De resultaten op het sociaal domein laten landelijk wisselende beelden zien. Voor uw gemeente zien wij dat overal een tekort/overschot is behaald ten opzichte van de begroting. Een weergave van de resultaten hebben wij hieronder opgenomen (in €1.000).

Hoe is zekerheid verkregen in 2017?

Als sluitstuk van de (interne) controle maakt de gemeente gebruik van de jaarlijkse productieverantwoording met controleverklaring op basis van het landelijke controleprotocol van de zorginstellingen. Hiermee krijgt de gemeente voor een belangrijk gedeelte van de lasten zekerheid over de prestatielevering van de gecontracteerde zorgaanbieders. Keerzijde is wel dat de gemeente afhankelijk is van derden en dat daardoor de jaarrekening op een later moment dan gebruikelijk kan worden vastgesteld. Venlo kiest ervoor om bij kleine verschillen (< 2%) tussen de gemeentelijke administratie niet uit te zoeken maar hiervoor het bedrag van de zorgverlener aan te houden. Indien gemeente en zorgverlener bij verschillen > 2% er niet uitkomen, wordt het zogenaamde afrekenscenario gehanteerd. Dit betekent dat deze bedragen qua getrouwheid akkoord zijn maar voor wat betreft rechtmatigheid fout

3.1. Uit de controle decentralisaties blijken de volgende bevindingen

Uit onze controle van de decentralisaties komen een aantal bevindingen naar voren. Onderstaand hebben wij de uitkomsten van dit jaar vergeleken met voorgaand jaar.

Tabel 2 Fouten en onzekerheden in het sociaal domein

	2017 (x €1.000)		**2016** (x €1.000)	
	Fout	Onzeker	Fout	Onzeker
ZIN	200	2.194	494	3.601
PGB		6.180		7.807
Totaal	200	8.374	494	11.408

De fouten en onzekerheden worden in de onderstaande paragrafen toegelicht.

3.2. €5,7 miljoen aanvullend nadeel sociaal domein ten opzichte van FinRap

In de jaarrekening 2017 zijn de kosten voor onderdelen WMO, Jeugd en Beschermd wonen uit het sociaal domein €5,7 miljoen hoger dan zoals ingeschat bij de prognose uit de FinRap 2017.

(x € 1.000)	**realisatie 2016**	**begroting 2017**	**FinRap 2017**	**realisatie 2017**	**verschil 2017**
Wmo	23.373	20.909	23.215	25.564	2.349
Jeugd	28.261	15.806	29.611	31.971	2.360
Beschermd wonen	44.189	43.086	47.078	48.079	1.001
Overige	40.472	41.155	40.653	40.150	-/- 503
Totaal	95.823	79.801	99.904	105.614	5.207

Gemeente Venlo werkt nog aan een inhoudelijke detailanalyse om te kunnen verklaren wat de oorzaak is van de overschrijdingen. Deze analyse is noodzakelijk om ook het structurele effect van deze hogere realisatie zichtbaar te krijgen. Gezien uw financiële positie is het doorrekenen van het financiële effect van de nadelen sociaal domein in de begroting 2018 en latere jaren zeer belangrijk.

3.3. Doorontwikkeling processen sociaal domein onvoldoende, verbetering moet daadkrachtiger en sneller

Ondanks alle perikelen hebben de processen inzake sociaal domein in 2017 een positieve ontwikkeling doorgemaakt. Het berichtenverkeer tussen de gemeente en de zorgleveranciers vindt vanaf 2017 volledig elektronisch plaats. Ook vindt er binnen het geautomatiseerd systeem GWS een automatische controle plaats op hoogte, recht en duur van de beschikte zorg versus gefactureerde zorg. Deze automatische controle geeft zogenaamde uitvallijsten waarvan de signalen ook systematisch opgevolgd en afgewerkt worden. Dit is echter niet heel 2017 het geval geweest. Ook waren er in 2017 geen zichtbare controles op de invoer van indicaties, inkoopprijzen en op andere relevante mutaties zoals bijvoorbeeld nieuw beleid.

Een betrouwbare cliëntregistratie waarin alle cliënten zijn opgenomen draagt bij aan een volledig inzicht van personen die zorg genieten alsmede de (voortgang) van de lasten die hiermee gemoeid zijn. Dit geldt ook voor registratie van cliënten die niet door de gemeente zelf zijn geïndiceerd. Zo wordt u als gemeente niet achteraf negatief verrast door niet voorziene zorglasten. Tevens geeft deze registratie de basis voor de controle van de in rekening gebrachte zorg.

Belangrijke controles die uitgevoerd moeten worden zijn:

- Invoer van de juiste gegevens in de cliëntenregistratie, bijvoorbeeld aan de hand van de vastlegging van de indicatiestelling en de beschikking, gericht op recht, hoogte en duur van geïndiceerde zorg;
- Maandelijkse declaratie/facturatie op cliëntniveau;
- Aansluiting tussen cliëntadministratie en financiële administratie inclusief aansluiting op de gegevens van de zorgaanbieder ook gericht op volledig- en tijdigheid van de facturering.

Tevens is het van belang om interne controles uit te voeren op de beheersmaatregelen die in het plan van aanpak zijn opgenomen. Dit is in 2017 in Venlo nog niet gestructureerd en over het hele jaar het geval geweest. In 2018 wordt dit opgepakt en zal controle periodiek gedurende het jaar plaatsvinden. Omdat wij gezien het voorgaande niet kunnen steunen op interne beheersing van de gemeente Venlo voeren wij gegevensgerichte controles uit op de uitgaven sociaal domein zowel ZIN als PGB. De uitkomsten hiervan hebben wij in de volgende paragrafen opgenomen.

Concept

3.4. Ook in 2017 onzekerheden bij de prestatielevering ZIN van €3,3 miljoen

Om vast te stellen dat inkomende facturen terecht worden betaald is het van belang dat de gemeente vaststelt dat de prestatie is geleverd. Omdat de prestatie van de zorgaanbieders niet bij de gemeente wordt geleverd, maar bij de cliënten, is dit niet eenvoudig en zijn aanvullende interne beheersings-maatregelen noodzakelijk. Voorts is het belangrijk dat dat de gemeente inzicht heeft in de contractuele afspraken met de verschillende zorgaanbieders en de invloed daarvan op de verantwoorde lasten. Bij de gemeente Venlo is voor 2017 met name sprake van inputgerichte (P x Q) afspraken.

Door de gekozen vorm is controle op de prestatielevering (Q) essentieel. De gemeente had over 2017 geen interne controlemaatregelen ingericht om de prestatie levering vast te stellen. Voor de prestatielevering is ook voor 2017 gesteund worden op de controleverklaringen van de zorginstellingen. Voor de grotere opdrachten met een omzet van € 200k regionaal of € 50k voor de gemeente zijn deze controleverklaringen opgevraagd en ontvangen. Uit deze werkzaamheden komen de volgende onzekerheden ten aanzien van prestatielevering naar voren:

Toelichting	Bedrag
Onzekerheid prestatielevering ZIN kleine zorgaanbieders	€1.291.000
Onzekerheid prestatielevering ZIN geen controleverklaring of geen goedkeurende controleverklaring	€903.000
Totaal onzekerheden	**€2.194.000**
Afgrenzingsfout jaarrekening en definitieve verantwoordingen	€250.000
Totaal fouten	**€250.000**

3.5. Prestatielevering PGB niet vastgesteld; onzekerheid in de controle van €6,1 miljoen

Voor alle cliënten die een PGB ontvangen worden door de gemeente beschikkingen verstrekt aan de cliënt. Conform landelijke afspraken verzorgt de Sociale Verzekeringsbank (SVB) het administratieve proces rondom de PGB - verstrekkingen en legt daarover verantwoording af aan de gemeenten. De SVB controleert overigens niet of de prestatie is geleverd voor de gedeclareerde zorgkosten.

De verantwoording van de SVB wordt op landelijk niveau opgesteld en gecontroleerd met een goedkeuringstolerantie die hoort bij de landelijke omvang. De afgegeven controleverklaring door de Auditdienst SVB inzake getrouwheid en rechtmatigheid van de verantwoording levert daardoor onvoldoende zekerheid op voor gemeente Venlo. De gemeente Venlo heeft verder geen specifieke werkzaamheden uitgevoerd om de prestatie van deze PGB-last vast te stellen. Derhalve is het gehele bedrag aan PGB's van €6.180.000 als onzekerheid in de controle aangemerkt.

Concept

4. Conclusies ruimtelijk domein op één pagina

Effect wijzigingen BBV Materiële vaste activa

In het kader van de vernieuwing BBV en ook vanwege een notitie materiele vaste activa zijn in 2017 een aantal wijzigingen in het BBV doorgevoerd. De voornaamste betreft dat het vanaf 2017 verplicht is om alle investeringen te activeren dus ook de investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

In dit kader zijn in 2017 investeringen geactiveerd die onder het “oude” regime als kosten verantwoord zouden zijn. Wij hebben vastgesteld dat deze wijziging adequaat in de jaarrekening is verwerkt en toegelicht.

Effect aanscherping berekening tussentijdse winstneming grondexploitaties

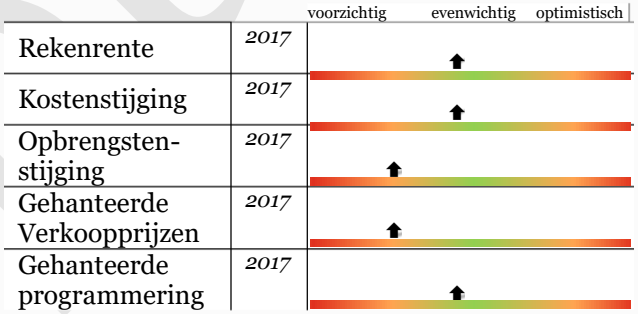
Uw ‘oude’ berekening
Afgeleide van bedrijfseconomische voorzichtigheidsbeginsel alsmede het realisatiebeginsel. Winstname vond plaats op het moment dat de exploitatie wordt beëindigd of wanneer tussentijds met redelijke zekerheid vast te stellen was dat er winst gerealiseerd wordt.

Nieuwe (verplichte) berekening
% kostenrealisatie x % opbrengstenrealisatie x (winst -/- risico’s) = te nemen winst

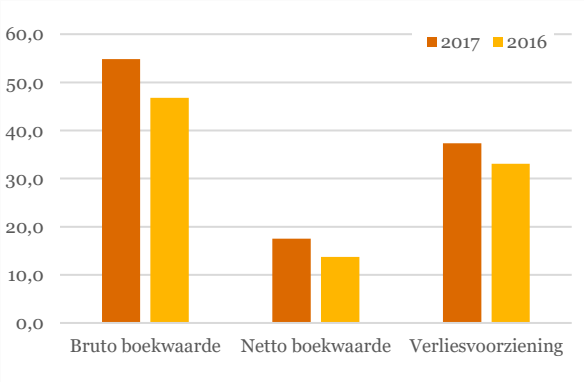
Volgens de ‘nieuwe’ formule is in 2017 aan tussentijdse winst verantwoord:

€ 0,0 mln.

Ons oordeel over de gehanteerde parameters grondexploitatie

Ontwikkeling portefeuille en risicoprofiel grondexploitaties (x €1 mln.)

4.1. Uw grondexploitaties nader toegelicht

De grondexploitaties vormen een groot aandeel van uw balanstotaal. Daarbij is veel aandacht voor de waardering van de grondposities. Ook gemeente Venlo ziet veel ogen op zich gericht en besteedt zorgvuldig aandacht aan adequate interne procedures, bijsturing van projecten en het bepalen van een gepaste financiële waardering. In onze controle besteden wij eveneens veel aandacht aan de waardering van uw grondexploitaties.

4.1.1. Uw grondexploitaties hebben in 2017 een nadelige ontwikkeling doorgemaakt

De boekwaarde van de grondexploitaties is toegenomen van € 13,7 miljoen naar € 17,5 miljoen. In de volgende tabel is de ontwikkeling van de boekwaarde van uw onderhanden grondexploitaties weergegeven.

Tabel 1 Ontwikkeling boekwaarde grondexploitaties

*1.000	Stand 31 december 2017	Stand 31 december 2016
Bruto Boekwaarde	€ 54.833	€ 46.801
Voorziening	€ 37.358 -/-	€ 33.106 -/-
Netto boekwaarde	€ 17.475	€ 13.695

De toename (€8 miljoen) van de grondexploitaties wordt veroorzaakt door het realiseren van kosten en het achterblijven van de gerealiseerde opbrengsten ten behoeve van de grondexploitaties. Daarnaast is de voorziening voor nadelig exploitatieresultaat Grondbedrijf met € 4,3 miljoen toegenomen, met als voornaamste reden de herprogrammering stedelijk centrum (€ 4 miljoen). Met de herprogrammering stedelijk centrum sluiten de plannen met betrekking tot de woningbouw meer aan op de Regionale Structuurvisie Wonen Noord-Limburg van de provincie Limburg.

De controle van de grondexploitaties is intensief gebleken

Een grondexploitatieberekening is een uiteenzetting van nog te maken kosten en nog te realiseren opbrengsten voor een bepaald project. Kosten worden gemaakt om bijvoorbeeld gronden bouw- en/of woonrijp te maken en opbrengsten worden gerealiseerd door opbrengsten uit bijvoorbeeld woningverkopen. Op het moment dat een eindwaarde negatief is, dat wil zeggen dat het project bij afronding verlieslatend is er een voorziening moet worden gevormd. Deze voorziening moet worden gevormd op het moment dat de inschatting van het uiteindelijke projectresultaat negatief is. Zoals hierboven genoemd is met de herprogrammering in 2017 de voorziening toegenomen.

Gemeente Venlo heeft negentien actieve grondexploitaties waarvan vijf van de zeven majeure grondexploitaties een negatieve eindwaarde hebben. De overige grondexploitaties hebben een beperkt verwacht positief of negatief eindresultaat (weinig marge). De aard, omvang en variatie van grondexploitaties zoals Venlo Centrum Zuid, Q4 en Kazernekwartier heeft ertoe geleid dat deze controle intensief is geweest. We hebben in samenspraak met afdeling Team Grondbedrijf en Vastgoed een proces afgestemd waarin we in een vroeg stadium zijn begonnen met controleren.

4.1.2. Commissie BBV heeft aangepaste standpunt inzake winstneming grondexploitaties gepubliceerd wat geen impact heeft op uw resultaat 2017

De commissie BBV heeft recentelijk een standpunt gepubliceerd inzake de te hanteren methode van tussentijdse winstneming op grondexploitaties op basis van voortgang van het project. Het komt erop neer dat de tot ultimo 2017 gerealiseerde winst in principe op grond van een rekenregel tussentijdse als resultaat wordt verantwoord. Deze “rekenregel” is het product van de voortgang van gerealiseerde verkopen (in %) vermenigvuldigd met gerealiseerde kosten (in %) maal de gerealiseerde winst.

Voor de gemeente Venlo heeft dit geresulteerd in aanpassing van de systematiek van winstneming. Door de negatieve verwachte resultaten op de grondexploitaties heeft dit echter niet geleid tot een winstneming in 2017.

Door de gemeente Venlo werd voorheen geen tussentijdse winsten op grondexploitaties verantwoord. De gewijzigde uitgangspunten in 2017 ten opzichte van voorgaande jaren leiden tot een stelselwijziging. We hebben vastgesteld dat deze juist in de jaarrekening toegelicht is.

Concept

4.1.3. *Marktwaardetoets van voormalige "NIEGG's" moet nog plaatsvinden*

In 2016 zijn de NIEGG's overgeboekt naar de materiële vaste activa op basis van een BBV-wijziging. Uiterlijk in 2019 moet voor deze NIEGG's een marktwaardetoets worden uitgevoerd om te bepalen of sprake is van een afwaardering. Gemeente Venlo heeft deze marktwaardetoets per 31 december 2017 nog niet uitgevoerd. De waardering van de voormalige NIEGG's in de jaarrekening 2017 is € 3,1 miljoen

4.1.4. *De verslagleggingseisen rondom materiële vaste activa zijn aangepast*

In het kader van de vernieuwing BBV en vanwege een notitie materiële vaste activa zijn er in 2017 een aantal wijzigingen in BBV doorgevoerd. Als voornaamste wijziging is het vanaf 2017 verplicht om alle investeringen te activeren, ook die in maatschappelijk nut in de openbare ruimte. Deze verslaggevingswijziging heeft geen effect gehad op de jaarrekening 2017 van Venlo, ook voor 2017 werden door Venlo alle investeringen in maatschappelijk nut geactiveerd.

4.2. *De parameters voor de grondexploitaties zijn voorzichtig realistisch ingeschat*

De waardering van uw grondexploitaties is voor een groot deel afhankelijk van schattingen. Om inzicht te krijgen in de financiële risico's stelt de gemeente exploitatieoverzichten op (de zogenaamde jaarschijven, waarin een schatting is opgenomen van de te maken kosten en opbrengsten. Aan deze schattingen liggen diverse parameters en uitgangspunten ten grondslag. Wij hebben de gehanteerde uitgangspunten en parameters beoordeeld. In onderstaande tabel zijn onze bevindingen weergegeven.

Belangrijkste schattingen	***Inschatting***	***Toelichting***
Gehanteerde rekenrente	🟢	De gehanteerde rekenrente is gebaseerd op de voorcalculatie, de werkelijke rekenrente ligt in lijn met de voorcalculatie.
Kostenstijging	🟢	De kostenstijgingen zijn evenwichtig bepaald. Hierbij heeft gemeente Venlo gebruik gemaakt van de GWW indexcijfers.
Opbrengstenstijging en gehanteerde verkoopprijzen	🔵	Als gevolg van de marktontwikkelingen in 2017 hanteert gemeente Venlo een voorzichtige schatting met betrekking tot de opbrengststijgingen en verkopen.
Gehanteerde programmering	🟢	Door de herprogrammering van het project Q4 en Venlo Centrum Zuid is gemeente Venlo gekomen tot een evenwichtige programmering.

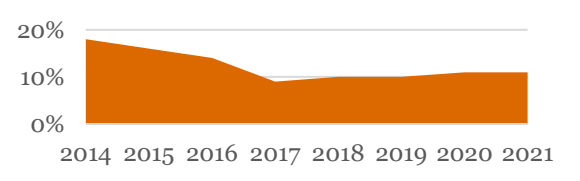
Controleverschil	*Voorzichtig*	*Evenwichtig*	*Optimistisch*	*Controleverschil*
🔴	🔵	🟢	🟡	🔴

Aanvaardbare bandbreedte – gebaseerd op materialiteitsoverwegingen

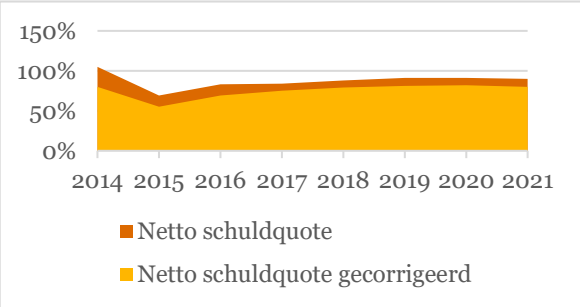
5. Uw financiële positie is zorgelijk

Uw financiële positie

Solvabiliteit:

Schuldpositie:

Resultaat

Kengetal	B: 2016	R: 2016	B: 2017	R: 2017
Saldo van baten en lasten	0,7	-14,2	-3,7	-25,6
Reservemutaties	0,7	4,6	3,7	2,4
Resultaat	0	-9,6	0	-23,1

5.1. De financiële positie van uw gemeente staat onder druk

De financiële positie van uw gemeente zegt iets over de mate waarin uw gemeente in staat is om haar schulden af te lossen, onverwachte tegenvallers op te vangen en noodzakelijke ombuigingen te realiseren. Er zijn diverse manieren om de financiële positie van een gemeente in kaart te brengen. In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing is de financiële positie van uw gemeente in kaart gebracht aan de hand van vijf kengetallen die op basis van het BBV verplicht zijn voorgeschreven.

Hieronder hebben wij voor twee kengetallen een nadere verdiepende analyse opgenomen.

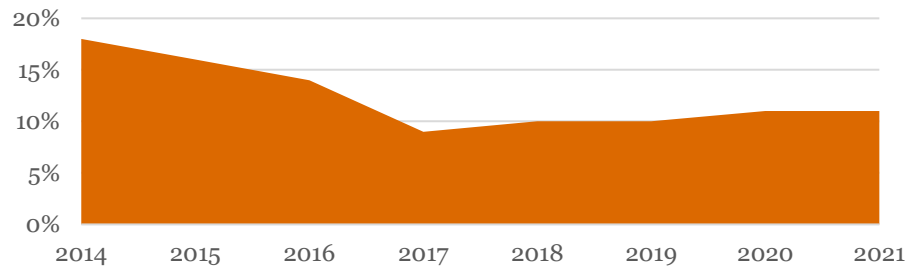
De solvabiliteit van uw gemeente is laag

De solvabiliteit van uw gemeente geeft een beeld van de mate waarin uw gemeente op lange termijn aan haar verplichtingen kan voldoen. Hieronder hebben wij de ontwikkeling van uw solvabiliteit gedurende de laatste vier jaar weergegeven. Daarnaast hebben wij op basis van uw meerjarenbegroting een doorkijk gegeven naar de ontwikkeling van uw solvabiliteit voor de periode tot en met 2021.

Tevens adviseren wij het College gezamenlijk met de Raad een visie ten aanzien van de benodigde solvabiliteit uit te werken vanuit het risicoprofiel en de financiële positie van de gemeente. In de financiële verordening zijn streefwaarden vastgesteld, maar denk hierbij vervolgens aan de koppeling tussen risicobeheersing en benodigde groei van het eigen vermogen.

concept

Figuur 1 Ontwikkeling solvabiliteit

De solvabiliteit van de gemeente is matig te noemen. De gemiddeld verwachte solvabiliteit voor gemeente Venlo is 9%. Gemiddeld bedroeg deze in 2016 voor alle gemeenten 36% en 28% voor de gemeenten tussen 100.000 en 300.000 inwoners op basis van cijfers 2016. De solvabiliteit van gemeente Venlo ligt ruim lager als gevolg van de negatieve resultaten van met name 2016 en 2017. Het weerstandsvermogen van Venlo is te laag. Met betrekking tot de financiële positie onderschrijven we in hoge mate het in de begroting 2018 opgenomen uitgangspunt:

Het voeren van een stringent begrotingsbeleid en toepassing van de door u vastgestelde regels budgetdiscipline blijft ook de komende periode randvoorwaardelijk om binnen de door u vastgestelde financiële kaders te blijven.

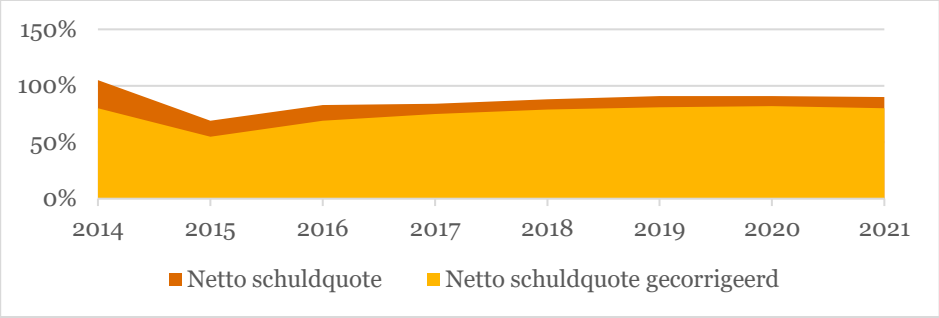
Op basis van deze voorwaarden blijft de provincie Limburg uitgaan van repressief toezicht voor het begrotingsjaar 2018.

De schuldpositie van uw gemeente laat een stijgende trend zien

De schuldpositie van uw gemeente geeft een beeld van de mate waarin uw gemeente afhankelijk is externe middelen bij het realiseren van haar doelstellingen. Tevens geeft het inzicht in welk deel van de inkomsten van de gemeente gebruikt moeten worden om de rente en aflossing van de schulden te kunnen voldoen. De netto schuldquote gecorrigeerd is aangepast voor leningen door de gemeente 'doorleent' aan derden (bijv. woningbouwverenigingen).

Hiernaast hebben wij de ontwikkeling van uw schuldpositie gedurende de afgelopen vier jaar weergegeven. Daarnaast hebben wij op basis van uw meerjarenbegroting een doorkijk gegeven naar de ontwikkeling van uw schuldpositie voor de periode tot en met 2021.

Figuur 2 Ontwikkeling schuldpositie

De netto schuldquote moet op basis van VNG-advies onder de 130% liggen hetgeen wel heel erg hoog is. Het landelijk gemiddelde bedroeg in 2016 68%. Uw netto schuldquote loopt van 84% in 2017 naar verwacht 98% in 2021. Dit wordt vanzelfsprekend veroorzaakt door de tekorten van de laatste jaren en de slechte prognoses voor de komende jaren.

Analyse van het resultaat

Gemeente Venlo stuurt op een structureel sluitende begroting. Van het negatief resultaat 2017 ad € 23,2 miljoen is € 1,1 miljoen structureel (exclusief resultaat sociaal domein waarvan het structurele effect nog vastgesteld moet worden). Dit is nog niet in de begroting 2018 en latere jaren verwerkt. De begroting 2018 sluit zonder dit bedrag met een nadeel van € 8 miljoen. In de jaren daarna is de begroting nagenoeg sluitend tot licht positief. Hierbij merken wij op dat het bedrag aan bezuinigingsdoelstellingen en budgettaire opgaven van rond de € 1,5 miljoen jaarlijks wel gerealiseerd zal moeten worden om een sluitende realisatie op te kunnen stellen.

Voor een uitgebreide analyse van de verschillen tussen de realisatie 2017 en de primitieve en bijgestelde begroting verwijzen wij naar het jaarverslag. Onderstaand een samenvatting van het resultaat van 2017 ten opzichte van 2016.

Concept

Tabel 3 Analyse resultaat

Kengetal	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Begroting na wijziging 2017	Rekening 2017
Saldo van baten en lasten	0,7	-14,2	-3,7	-25,6
Reservemutaties	0,7	4,6	3,7	2,4
Resultaat	0	-9,6	0	-23,1

In de FinRap is reeds uitgebreid gerapporteerd over de afwijkingen tussen begroting en werkelijkheid. Het verschil in het saldo van baten en lasten volgens de Finrap versus de jaarrekening 2017 is beperkt naast het sociaal domein en bestaat uit een aantal elkaar compenserende afwijkingen (alle bedragen x €1.000):

- Budgettair kader Sociaal Domein €5.280
  Post onvoorzien €434
- Parkeren €428
- Buig budget €886
- Ontwikkelingen Greenport en Campus -/-1.330

Daarnaast is er nog € 4 miljoen afgeboekt op de grondexploitaties inzake Centrumplannen dit is in de jaarrekening 2017 verwerkt zoals opgenomen in de FinRap.

Het weerstandsvermogen is te laag

Het weerstandsvermogen is zeer laag. De streefwaarde is > 1%. Per 31-12-207 bedraagt dit 0,15% voor gemeente Venlo. Feitelijk impliceert dit dat de gemeente over onvoldoende middelen beschikt om eventuele tegenvallers op te vangen.

In 2017 is een aantal mutaties in het eigen vermogen verwerkt die invloed hebben op de bestemmingsreserves en de algemene reserves.

Raming verloop reserves bufferfunctie (x € 1000.-)	Algemene reserve	Grond reserve	Overige reserves	Totaal
Eigen vermogen 31-12-2017	10.533	4.457	51.284	66.274
Resultaat jaarrekening 2017	-/-23.165			-/- 23.165
Begrotingsmutaties 2018 (excl. tekort)	1.714	955	-796	1.873
Herstructurering eigen vermogen	30.454		-30.454	
Verwerken structurele effecten sociaal domein	pm			pm
Raming tekort 2018	-/-10.270			-/-10.270
Verkoop parkeergarages	9.200			9.200
Verkoop Arsenaalplein		pm		
Raming 31-12-2018	**18.466**	**5.412**	**20.034**	**43.912**

Bij de presentatie van de FinRap is een aantal maatregelen voorgesteld om het weerstandsvermogen te verbeteren. Omdat de begroting 2018 op basis van de uitkomsten 2017 nog aangepast moet worden hebben wij geen inzicht in de effecten van deze maatregelen op het weerstandsvermogen per 31-12-2018. Wij adviseren de begroting 2018 en de inschatting van de weerstandscapaciteit zo spoedig mogelijk te actualiseren op basis van de werkelijke cijfers 2017. Overigens willen wij u wijzen op het feit dat na deze maatregelen de stille reserves van de gemeente beperkt zijn.

Concept

6. Analyse uitkomsten jaarrekening controle

6.1. De informatiewaarde van uw jaarstukken is in lijn met vorig jaar

Als accountant geven wij een oordeel over uw jaarrekening. Maar uw jaarstukken bestaan uit meer dan dat. En voor u als raad is het integrale boekwerk van belang. Om die reden hebben wij de informatiewaarde van uw jaarstukken nader beoordeeld. Vanuit onze natuurlijke adviesfunctie delen wij graag onze observaties over de informatiewaarde van uw jaarstukken met u.

Tabel 4 Informatiewaarde jaarstukken

		onvoldoende	voldoende	goed
Algemene leesbaarheid	2016		⬇	
	2017		⬆	

Toelichting:
Het jaarverslag is prettig leesbaar en informatief. Wel is de structuur niet voor elk programma gelijk. Soms kan de informatie wat compacter. Mooi is ook het interactieve karakter wat de toegankelijkheid ten goede komt.

Koppeling jaarverslag <> coalitieakkoord	2016	⬇
	2017	⬆

Toelichting:
Een directe koppeling met het coalitieprogramma "'Verbinden vanuit vertrouwen en verantwoordelijkheid" is nauwelijks zichtbaar. Een search op het woord coalitieakkoord levert slechts 6 hits op. Dit is wel erg mager. Wel is het zo dat in de begroting 2017 wel ruime aandacht wordt besteed aan de voortgang van het coalitieprogramma

		onvoldoende	voldoende	goed
Koppeling beleidsmatige en financiële realisatie	2016		⬇	
	2017		⬆	

Toelichting:
Een duidelijke evaluatie van de geformuleerde doelstellingen ontbreekt. Hiervoor wordt naar de begroting verwezen. Hierdoor bestaat er geen goed inzicht in welke mate de doelstellingen gerealiseerd zijn. De afwijkingen tussen begrote en werkelijke lasten worden goed toegelicht maar de relatie met de beleidsdoelstellingen ontbreekt grotendeels. De verbetering kan gezocht worden in het meer koppelen van de 3W vragen

Informatie-waarde paragrafen	2016	⬇
	2017	⬆

Toelichting:
De impact van de BBV-wijzigingen krijgt maar beperkt aandacht in de paragrafen. Impliciet valt te lezen dat de Nota rente, facultatief voor 2017 geïmplementeerd is met ingang van 2018 (begroting). De paragraaf weerstandsvermogen is redelijk goed uitgebouwd.

6.2. Uw jaarrekening is conform het Besluit Begroting en Verantwoording opgesteld

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente heeft de jaarrekening opgesteld in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Als onderdeel van onze controle en met betrekking tot de jaarrekening hebben wij:

- de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving beoordeeld; en
- de juistheid en de volledigheid van de toelichtingen beoordeeld.

Wij zijn van mening dat de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling die het college heeft gehanteerd bij het opstellen van de jaarrekening 2017 aanvaardbaar zijn.

Concept

6.3. Er zijn evenwichtige schattingen gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening

Bij het opstellen van de jaarrekening maakt het college belangrijke schattingen. We hebben de schattingen die het college heeft gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening 2017 beoordeeld en hebben geconcludeerd dat deze grotendeels evenwichtig tot stand zijn gekomen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van onze bevindingen met de bijbehorende motivering. Voor wat betreft de belangrijke schattingen die ook in het voorgaande jaar relevant waren, is onze conclusie dat deze zijn gebaseerd op consistente uitgangspunten en veronderstellingen.

Belangrijkste schattingen	Beoordeling		Toelichting
	2017	2016	
Waardering van uw grond-exploitaties	(E)	(O)	Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de grondexploitaties een betrouwbaar doch voorzichtig beeld geven van de waardering van uw grondexploitaties. Op meerdere plekken worden er voorzichtigheden ingebouwd waardoor de kans groter is dat een project meer positief uitvalt dan dat een project meer negatief uitvalt. Voor een uiteenzetting hiervan verwijzen wij naar paragraaf 4.2 van dit accountantsverslag.
Waardering van uw materiële vaste activa	(E)	(E)	Aan de wijze van afschrijven op materiële vaste activa ligt het activabeleid van de gemeente ligt ten grondslag. De gehanteerde. De gehanteerde afschrijvingspercentages zijn afgestemd op de economische levensduur van de materiële vaste activa en daarmee aanvaardbaar.
Waardering van uw vastgoed	(E)	(E)	Vastgoed kan een economische of een maatschappelijke functie hebben. Op vastgoed met een maatschappelijke functie (bijvoorbeeld schoolgebouwen) mag niet afgewaardeerd worden. Op vastgoed met een economische functie moet dat wel indien de marktwaarde lager is dan de boekwaarde. Eind 2017 heeft u besloten tot verkoop van de parkeergarages Nolensplein, Roermondsepoort en Maaswaard aan Q-Park voor €32,8 miljoen, de boekwaarde van deze parkeergarages ultimo 2017 is €23,5 miljoen. Hierdoor is geen sprake van een duurzame waardevermindering, maar een in 2018 gerealiseerde boekwinst. Wij concluderen dat de inschattingen van het college ten aanzien van de waardering van het vastgoed evenwichtig tot stand zijn gekomen.
Waardering van uw financiële vaste activa	(E)	(E)	We hebben de inbaarheid en financiële positie van kapitaalverstrekkingen en verstrekte leningen beoordeeld. Het college verwacht dat deze vorderingen volledig zullen worden geïnd, er is geen voorziening getroffen. Op grond van de meest recente jaarcijfers van de beoordeelde partijen zijn de zichtbare liquiditeiten en het vermogen toereikend om de vordering te innen. Wij stemmen in met deze schatting.
Waardering debiteuren	(V)	(V)	Voor de verschillende debiteuren (algemene debiteuren, sociale zaken debiteuren en belastingdebiteuren) zijn door het college inschattingen gemaakt van de inbaarheid en waardering van de vorderingen. Het college heeft in 2017 gewerkt aan het actualiseren van de onderbouwing van de debiteuren sociale zaken. De vorderingen worden nog op kasbasis in de jaarrekening verwerkt. In 2017 is vanuit de uitkeringsadministratie een onderbouwing opgesteld om de totale vordering minus de voorziening statisch en dynamisch te kunnen onderbouwen. Hierbij is per categorie een percentage verwachte inbaarheid op basis van het verleden bepaald en is een toets uitgevoerd op basis van ouderdom. De volgende stap is nu om de vordering ook te verwerken op basis van het baten en lasten stelsel.

Concept

Belangrijkste schattingen	Beoordeling 2017	Beoordeling 2016	Toelichting
Juistheid en volledigheid van de voorzieningen	(E)	(E)	**Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen** De voorziening pensioeninhouding wethouders bedraagt per ultimo 2017 €4,0 miljoen (2016: € 4,3 miljoen). De uitgangspunten van de berekende voorziening (actuariële berekening) zijn door ons getoetst. Hieruit is gebleken dat er voor de oud-wethouders die al met pensioen zijn gegaan geen voorziening is gevormd. Voor voormalig wethouders die voor 2013 met pensioen zijn gegaan is dit geen verplichting. Voor wethouders met pensioendatum na 2013 is gemeente Venlo van mening dat er voor de wethouders die reeds met pensioen zijn gegaan geen voorziening hoeft te worden i.v.m. gelijkmatige karakter van de lasten en het feit dat dit is opgenomen in de begroting. We hebben vastgesteld dat er sprake is van een gelijkmatig karakter dat past binnen BBV.
	(E)	(O)	**Onderhoud wegen** De stand van de voorziening Groot Onderhoud Wegen is ultimo 2017 € 2.7 miljoen en wordt toereikend geacht in lijn met het geactualiseerde wegenplan 2017. 06k en wordt toereikend geacht (herijking wegenplan in 2017). In de voorziening is een bedrag opgenomen van €1,7 miljoen voor de afronding van lopende project. Een bedrag van €1,0 miljoen wordt ingezet voor toekomstig groot onderhoud zoals beschreven in het Beheerplan Civiel 2017-2020.
	(E)	(E)	**Egalisatiereserve afvalstoffenheffing** Uw gemeente heeft een egalisatiereserve afvalstoffenheffing getroffen voor het egaliseren van tariefschommelingen. Deze reserve heeft per 31 december 2017 een boekwaarde van € 3,3 miljoen (2016: 4,3 miljoen). Conform BBV dienen gelden die via het tarief voor de afvalstoffenheffing zijn opgehaald, ook in dit kader worden besteed, wat betekent dat eventuele overschotten op de tarieven in een voorziening ex art. 44 lid 2 moeten worden gestort. Indien de reserve in het verleden overwegend is ontstaan vanuit efficiency voordelen dan blijven de middelen in een reserve. Uw gemeente geeft aan dat dit laatste het geval is. We verzoeken u dit periodiek (mutaties in reserve, nieuwe aanbestedingen) te bewaken.
	(E)	(E)	**Voorziening restwerken** In de jaarrekening is een voorziening voor restwerken opgenomen van €3,3 miljoen (2016: € 4 miljoen). Dit betreft een voorziening voor een afgeronde grondexploitatie projecten waarvoor geen risico's meer bestaan, maar wel nog enkele werkzaamheden moeten worden uitgevoerd. Het betreft nog te realiseren lasten die behoren tot grondexploitaties waarvoor niet langer een boekwaarde aanwezig is op de balans. In plaats van een voorziening die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde, wordt hiervoor conform bestendige gedragslijn een voorziening gevormd op de passivazijde van de balans. Formeel bestaat dit bedrag nagenoeg geheel uit verplichtingen. Volgens BBV dienen deze bedragen onder de kortlopende schulden te worden gepresenteerd als hiervoor een concrete verplichting ten grondslag ligt. De restwerken bestaan met name uit betalingsverplichtingen voor de afwikkeling project Zaarderheiken.

Concept

Controleverschil	Voorzichtig	Evenwichtig	Optimistisch	Controleverschil
	Aanvaardbare bandbreedte op basis van materialiteitsoverwegingen			

Concept

6.4. Toelichting van specifieke dossiers in de controle 2017

6.4.1. Volledigheid parkeeropbrengsten

Door gemeente Venlo wordt een subadministratie parkeeropbrengsten bijgehouden waarbij wordt bewaakt of de parkeeropbrengsten conform de uitdraai van de parkeerautomaten aansluit met de ontvangen gelden van serviceprovider G4S. De controle vindt nog steeds niet zichtbaar plaats en de verbeterpunten ten opzichte voorgaand jaar zijn nog niet concreet doorgevoerd.

Periodiek wordt gecontroleerd of de parkeeropbrengsten conform de uitdraai van de parkeerautomaten aansluiten met het gestort contact geld op de bank. De verwerking van de ontvangen gelden in de administratie parkeeropbrengsten en de opvolging van de verschillen worden niet zichtbaar gedocumenteerd. Vanuit de jaarrekeningcontrole zijn deze punten alsnog opgevolgd en zijn er geen materiële bevindingen naar voren gekomen. In 2017 is de procedure aangescherpt, maar dit heeft er niet toe gezorgd dat de verschillen nu zichtbaar worden geanalyseerd.

6.4.2. Reclassificatie aflossingsdeel langlopende schulden verwerkt in de jaarrekening

In de jaarrekening 2017 is een reclassificatie uitgevoerd van het aflossingsdeel van de langlopende schulden. Het aflossingsdeel was verwerkt onder de kortlopende schulden. Het BBV gaat uit voor de bepaling van een langlopende of kortlopende schuld van de rente typische looptijd van de hoofdsom van de lening. Derhalve kent het BBV geen aparte classificatie van het aflossingsdeel langlopende schulden in het volgende boekjaar. Het gaat hierbij om een reclassificatie van €8,9 miljoen voor 2017.

6.4.3. Vervlechting Greenport verwerkt in de jaarrekening 2017

Op basis van het akkoord eind 2016 tussen de Provincie Limburg, Horst aan de Maas, Venlo, Peel en Maas, Gennep en Venray om te komen tot de vervlechting van de regionale grond- en opstalexploitaties is per 1 januari de. Ontwikkelbedrijf Greenport B.V. en de Campus Greenport B.V. in de jaarrekening opgenomen.

De vervlechting van Greenport is in de jaarrekening 2017 verwerkt met een boekwaarde van €18,8 miljoen. Op basis van de vermogenspositie in concept jaarrekening 2017 van Greenport Campus B.V. is de deelneming voor €400.000 lager gewaardeerd en toegevoegd aan de voorziening.

6.4.4. Bevindingen geconstateerd bij het voldoen aan EU-aanbestedingsregels

Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden voor het vaststellen of is voldaan aan de EU-aanbestedingsregels hebben wij de volgende bevindingen ten aanzien van de rechtmatigheid geconstateerd:

We hebben voor één aanbesteding geconstateerd dat deze in drie onderdelen is uitgesplitst en vervolgens onderhand is gegund. Het totaal van deze onderdelen ad €335.000 komt boven de Europese aanbestedingsgrens en splitsing van opdrachten is op grond van de regelgeving niet toegestaan derhalve hebben wij deze opdrachten als fout voor de rechtmatigheid aangemerkt.

Voor twee dossiers werken de fouten geconstateerd in 2016 ook door in 2017, dat is voor een bedrag van €597.000.

Op basis van het controleprotocol rapporteren wij ook aanbestedingen die niet vallen onder het regime van Europees aanbesteden, maar onder het inkoopbeleid van de gemeente Venlo. Deze werken echter niet door in ons oordeel. Het gaat hierbij om een bedrag van €565.000, waarbij wij hebben vastgesteld dat niet is voldaan aan het gemeentelijk inkoopbeleid.

Concept

7. Update van eerdere communicatie

7.1. Uw organisatie en omgeving als uitgangspunt

Onze risico-inschatting is ongewijzigd ten opzichte van onze eerste inschatting in het controleplan

In september 2017 hebben wij uw organisatie en haar omgeving samen met de organisatie beoordeeld en deze analyse vertaald naar bedrijfs- en controlerisico's. Wij hebben over de uitkomst van deze analyse verslag uitgebracht in het document uitgangspunten 2017, en de directie en het college een update daarvan gegeven in de managementletter 2017. In dit hoofdstuk actualiseren wij deze risicobeoordeling.

Ontwikkelingen met impact op onze controle

Nadat wij onze rapportage boardletter controle 2017 met u hebben besproken, hebben in 2017 geen belangrijke gebeurtenissen en ontwikkelingen plaatsgevonden

De kwaliteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking is voldoende

Als accountant van gemeente Venlo dienen wij melding te maken van de bij de controle van de jaarrekening vastgestelde risico's met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde financiële gegevensverwerking. Bij onze controle is in dit opzicht niets naar voren gekomen dat aan u moet worden gemeld.

Voldoende aandacht voor de privacywetgeving blijft noodzakelijk

Een belangrijke ontwikkeling betreft de privacywetgeving. Zoals reeds bij de gemeente bekend is op 1 januari 2016 de Wet meldplicht datalekken van kracht. Daarnaast is ook de Algemene Verordening Gegevensbescherming ('AVG') sinds mei 2016 in werking getreden. De gemeente heeft tot 25 mei 2018 de tijd om te voldoen aan de vereisten die hierin opgenomen zijn. In het hieronder opgenomen overzicht hebben wij de status van de maatregelen opgenomen waar minimaal aan voldaan dient te worden.

Gemeente Venlo beschikt over een Privacy Officer en beschikt over een procedure meldplicht datalekken, maar de belangrijkste lopende acties in dit kader zijn:

- Het opstellen en implementeren van een privacy beleid;
- Het inrichten van een verwerkingsregister, waarin verwerkingen van persoonsgegevens worden opgenomen;
- Afsluiten van bewerkers- en verwerkersovereenkomsten met externe leveranciers;
- Uitvoeren van Privacy Impact Assessments.

Het is van belang om te onderkennen dat bovenstaande maatregelen niet allesomvattend zijn. Om de privacy van de gegevens daadwerkelijk goed te borgen is ook de cultuur van de gemeente van groot belang. Tot slot wijzen wij u op de door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten gepubliceerde handreiking 'Stappenplan voor gemeenten bij de voorbereiding op de AVG' van 1 december 2017 met praktische handvatten bij de verdere implementatie van de AVG.

7.2. De belangrijkste onderwerpen van uw interne beheersing

De belangrijkste onderwerpen uit de boardletter d.d. 25 januari 2018 zijn in deze paragraaf samengevat, aangevuld met eventuele nieuwe bevindingen met betrekking tot de interne beheersing blijkend uit de jaarrekeningcontrole.

Op zoek naar balans in inrichting interne beheersing

Venlo werkt aan een nieuwe basis voor de inrichting van de organisatie. Hierbij zijn stappen gezet in de inrichting van de organisatie en zijn adviezen ingewonnen over de doorontwikkeling van de P&C-cyclus en is een interim-directeur bedrijfsvoering aangesteld om de adviezen te implementeren. Belangrijk element is de inrichting van de teams per 1 januari 2018 en de benoeming van teamleiders. In 2017 is met name gewerkt aan het noodzakelijk ad hoc oplossen van bevindingen. Het is hierbij belangrijk om beheersmaat-regelen te verschuiven naar de primaire processen, zodat achteraf vastgesteld kan worden dat de interne beheersing goed werkt.

Geen significante tekortkomingen maar wel ruimte voor verbetering

Als onderdeel van onze controle hebben we ons begrip van de interne beheersing van Venlo geüpdatet en waar nodig gevalideerd.

concept

Overall stellen wij vast dat er geen sprake is van significante tekortkomingen. De mate van interne beheersing voldoet daarmee aan hetgeen minimaal noodzakelijk is voor onze controle. Gelijktijdig stellen wij vast dat er sprake is van een hoge mate aan 'informele' of niet-zichtbare controles waardoor wij niet in staat zijn om op deze controles te steunen. Dit betekent dat onze controle in een hoge mate gegevensgericht plaats zal vinden. Daarnaast zien we diverse mogelijkheden om de organisatie verder te optimaliseren en meer inzicht te krijgen in verplichtingen door meer zaken centraal en op uniforme wijze vast te leggen.

Wij adviseren u bestaande processen te herijken en processtappen duidelijk te documenteren. Hierbij is het in het kader van de controleerbaarheid en efficiency wenselijk om de ERP-omgeving nadrukkelijk in te zetten als onderdeel van de interne beheersing en ook hierin enkele verbeterslagen te maken

7.3. Er zijn geen aanwijzingen voor fraude

Tijdens onze controle van de jaarrekening 2017 zijn geen aanwijzingen voor fraude aan het licht gekomen. In de bijlage zijn de verantwoordelijkheden met betrekking tot fraude in relatie tot de jaarrekening opgenomen.

Op basis van onze frauderisicobeoordeling hebben wij de volgende controlewerkzaamheden uitgevoerd:

- We hebben per proces een fraude risicoanalyse uitgevoerd waarin de drie kenmerken van fraude: rationalisatie, druk en gelegenheid zijn afgezet tegen de kans en de impact. Vanuit deze analyse hebben we de volgende onderwerpen in 2017 nader geanalyseerd: aanbestedingen en inkomende subsidies
- Beoordeling van nevenfuncties van het college en de directie.
- Beoordeling van notulen, persberichten. Voor 2017 hebben we specifieke aandacht besteed aan project Q4 en onverwachte boekingen
- Met behulp van data-analyse hebben we ongebruikelijke transacties geanalyseerd, bijvoorbeeld ongebruikelijke rekeningcombinaties, personen die rekeningen aanmaken en goedkeuren en ongebruikelijke bewoordingen.

Jaarlijks wordt in het kader van onvoorspelbaarheid een proces/transactie nader geanalyseerd.
Te bespreken tijdens de bespreking: fraude en integriteit

Concept

Bijlagen

Single information Single audit (SiSa)

Wij hebben in onze controle specifieke werkzaamheden verricht om een oordeel te kunnen geven over de getrouwheid en rechtmatigheid van de financiële verantwoordingsinformatie in de SiSa bijlage bij de jaarrekening 2017. Onze werkzaamheden varieerden van het beoordelen van de interne beheersing tot het uitvoeren van detailcontroles. In de bijlage bij de jaarrekening zijn twee typen indicatoren opgenomen:

- Indicatoren (bedragen en andere kwantitatieve gegevens, veelal prestatie-indicatoren), die van invloed zijn op de financiële vaststelling.
- Indicatoren, zonder invloed op de financiële vaststelling.

Voor de eerste indicator geldt dat er een relatie is tussen de jaarrekening en de bijlage. Wij hebben op deze indicatoren een reguliere rechtmatigheidscontrole uitgevoerd en indien specifiek gevraagd, is de deugdelijke totstandkoming van de indicator beoordeeld. De tweede indicator heeft normaliter geen directe relatie met de gemeentelijke jaarrekening. Deze indicatoren zijn noodzakelijk voor het departementale jaarverslag. Bij deze indicatoren hebben wij alleen de deugdelijke totstandkoming van de indicator beoordeeld en dus niet de rechtmatigheid vastgesteld.

Voor de bevindingen uit onze controle gelden op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden ('BADO') zwaardere rapporteringtoleranties dan voor andere onderdelen van de reguliere jaarrekening.

De rapporteringstolerantie is per specifieke uitkering:

- € 12.500 indien de omvangsbasis kleiner dan of gelijk is aan € 125.000;
- 10% indien de omvangsbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk is aan € 1.000.000;
- € 125.000 indien de omvangsbasis groter is dan € 1.000.000.

De rapporteringstolerantie heeft geen consequenties voor de omvang en aard van de controle van specifieke uitkeringen.

Op basis van de Nota verwachtingen accountantscontrole uitgegeven door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties rapporteren wij door middel van onderstaande voorgeschreven tabel de geconstateerde fouten of onzekerheden per regeling.

Tabel 5 Bevindingen SiSa-bijlage

Nr	Naam specifieke uitkering of overige	Totale fout of onzekerheid per specifieke uitkering	Totale omvang van de fout of de onzekerheid (in €)	Toelichting fout/onzekerheid
D1	Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
D1A	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2016-2021	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB)	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
D10	(Volwassenen)Onderwijs (participatiewet) 2015-2018	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaai	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
E25	Beleidsregeling subsidies Budget Investeringen Ruimtelijke Kwaliteit	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
F1	Regeling aankoop woningen onder een hoogspanningsverbinding	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing

ncept

Nr	Naam specifieke uitkering of overige	Totale fout of onzekerheid per specifieke uitkering	Totale omvang van de fout of de onzekerheid (in €)	Toelichting fout/onzekerheid
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2017	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) gemeente 2017	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing

Concept

Materialiteit en reikwijdte van de controlewerkzaamheden

De reikwijdte van de controle is zo ontworpen dat er voldoende controle-informatie wordt verkregen met betrekking tot uw jaarrekening, ter ondersteuning van een kwalitatieve controle. In het controleplan hebben wij afspraken met u gemaakt over de reikwijdte van de controle. In deze paragraaf bevestigen wij de definitieve reikwijdte van de controle en beschrijven wij de eventuele wijzigingen ten opzichte van het controleplan.

Materialiteit bedraagt €4.253.000

Er zijn geen wijzigingen aangebracht in de materialiteit

De reikwijdte van onze controle wordt beïnvloed door het toepassen van materialiteit. Het begrip 'materieel' wordt toegelicht in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening' in onze controleverklaring.

In het Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden (BADO) zijn de goedkeuringstoleranties bepaald die de accountant ten behoeve van de oordeelsvorming over de jaarrekening van de gemeente hanteert. De grondslag voor het bepalen van deze toleranties betreft de totale werkelijke kosten van de gemeente, inclusief de toevoegingen aan de bestemmingsreserves.

Voor uw gemeente heeft dit geleid tot de volgende goedkeuringstoleranties:

Omvang in %	Omvang in miljoen €	Fouten	Onzekerheden
< 1%	€ 4.253.000	Goedkeurend	Goedkeurend
≥ 1% maar < 3%	> €4.253.000 maar < €12.759.000	Beperking	Goedkeurend
≥ 3% maar < 10%	> € 12.759.000 maar < € 42.530.000	Afkeurend	Beperking
≥ 10%	> € 42.530.000	Afkeurend	Oordeelonthouding

In ons controleplan hebben wij een materialiteit vastgesteld van €4.200.000. Hierbij hanteren wij een rapportagetolerantie van € 420.000. Indien er bevindingen zijn die kleiner zijn dan deze rapportagetolerantie, maar naar onze mening wel van belang, dan zullen wij deze om kwalitatieve redenen aan u rapporteren.

Materialiteit wordt geactualiseerd op basis van de feitelijke financiële gegevens en wijzigingen in uw organisatie en omgeving gedurende het hele jaar, en heeft geen aanzienlijke wijzigingen ondergaan.

A.1.1. Wij zijn onafhankelijk

Wij hebben onze naleving van externe standaarden, het wereldwijde onafhankelijkheidsbeleid van PwC en het onafhankelijkheidsbeleid van BBB met betrekking tot onze dienstverlening in 2017 bewaakt en bevestigen dat we aan deze onafhankelijkheidsvereisten hebben voldaan en voldoen.

Concept

Update over verplichte communicatie

Als PwC vinden wij het van belang om de gemeente Venlo te laten zien op welke wijze wij belangrijkste voorwaarden en aandachtspunten van de controle hebben gerapporteerd. Deze hebben we opgenomen in onderstaande tabel.

Vereiste communicatie grond van controlestandaarden	Controleplan	Managementletter	Accountants-verslag/jaarrekening controle
Mededeling over de verantwoordelijkheden van de accountant.	●		
Bevestiging van de onafhankelijkheid van PwC.	●		●
Eventuele significante tekortkomingen in de interne controle.		●	●
Ontdekte of vermoede fraude.		●	●
Niet-naleven van wet- en regelgeving.			●
Schriftelijke bevestigingen gevraagd van het management.			●
Alle zaken die van invloed zijn op de vorm en inhoud van de controleverklaring.			●
Standpunt van de accountant over belangrijke kwalitatieve aspecten van de verslaggeving door de onderneming			●
Rapporteren over significante moeilijkheden, aangelegenheden en overige zaken die van belang zijn voor het toezicht op de financiële verslaggevingsproces			●
Niet gecorrigeerde afwijkingen			●
Significante aangelegenheden die naar voren komen tijdens de controle in verband met verbonden partijen van de entiteit.			●
Beschrijving van de reikwijdte en timing van de controle, waaronder significante risico's.	●		●

De verantwoordelijkheden bij fraude in relatie tot de jaarrekening

De maatschappelijke verwachtingen voor wat betreft de werkzaamheden van de accountant met betrekking tot fraude zijn toegenomen. Als zodanig en naar aanleiding van verdere richtsnoeren van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants ('NBA') hebben wij onze aan fraude gerelateerde controlewerkzaamheden geïntensiveerd. Daarom zullen wij naar verwachting in staat zijn in ons accountantsverslag uitgebreider verslag te doen van aan fraude gerelateerde onderwerpen zoals omkoping, corruptie en witwassen.

De aandacht in de maatschappij voor fraude en corruptie neemt toe

Belangrijk voor u, als organisatie, is hoe om te gaan met de risico's van fraude, omkoping en corruptie waarmee uw organisatie wordt geconfronteerd in de snel veranderende wereld van vandaag de dag. In onze managementletter deelden wij met u onze inzichten in uw proces voor frauderisicobeoordeling inclusief uw reacties, en de gevolgen die dit had voor ons controleplan. In dit accountantsverslag geven wij u een update van onze inzichten zoals gemeld in de managementletter, een samenvatting van de controlewerkzaamheden die uitgevoerd zijn naar aanleiding van onze frauderisicobeoordeling en onze bevindingen en conclusies op basis van onze werkzaamheden.

De jaarrekening is de verantwoordelijkheid van het college en de directie

Met betrekking tot fraude zijn het college en de directie verantwoordelijk voor het beschermen van het vermogen van de gemeente, het voeren van een afdoende financiële administratie en het in stand houden van een geschikt systeem van interne beheersing (waaronder procedures voor het waarborgen van de betrouwbaarheid en continuïteit van geautomatiseerde systemen en het voorkomen en opsporen van fraude, overige onregelmatigheden en fouten en niet-naleving van wet- of regelgeving). Wij hebben onze controle zodanig ingericht dat wij een redelijke, maar geen absolute, mate van zekerheid verkrijgen dat de jaarrekening in haar geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat die het gevolg zijn van fraude of fouten.

Onze controle bestond niet uit een uitvoerige controle van transacties zoals noodzakelijk zou zijn om fouten of fraude die niet hebben geleid tot materiële afwijkingen in de jaarrekening te kunnen opsporen. Het dient te worden onderkend dat het controleproces inherente beperkingen kent. Als gevolg van de aard van fraude, met name wanneer daarbij sprake is van verhulling door samenzwering en vervalsing van documenten, is het mogelijk dat bij een controle die is opgezet en uitgevoerd in overeenstemming met algemeen aanvaarde controlestandaarden materiële fraude niet wordt ontdekt.

Hoewel effectieve interne beheersingsmaatregelen het risico doen afnemen dat fouten en fraude zich voordoen of onontdekt blijven, wordt dit risico hiermee niet weggenomen. Wij kunnen daarom niet garanderen dat eventuele fouten of gevallen van fraude ontdekt worden. Gegeven de inherente beperkingen van het controleproces en het interne beheersingssysteem kan en mag er niet op vertrouwd worden dat ons onderzoek alle fouten of gevallen van fraude aan het licht zal brengen.

Concept